॥ तैत्तिरीय ब्राह्मणम् ॥

॥षष्ठः प्रश्नः॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमाष्टके षष्ठः प्रपाठकः ॥

अनु॑मत्यै पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पति। ये प्र॒त्यञ्चः॒ शम्या॑या अव॒शीय॑न्ते। तन्नैर्॑ऋ॒तमेक॑कपालम्। इ॒यं वा अनु॑मतिः। इ॒यं निर्ऋ॑तिः। नै॒र्ऋ॒तेन॒ पूर्वे॑ण॒ प्रच॑रति। पा॒प्मान॑म॒व निर्ऋ॑ति॒ं पूर्वा॒ꣳ नि॒रव॑दयते। एक॑कपालो भवति। ए॒क॒धैव निर्ऋ॑तिं नि॒रव॑दयते। यदहु॑त्वा॒ गार्ह॑पत्य ई॒युः॥१॥

रु॒द्रो भू॒त्वाऽग्निर॑नू॒त्थाय॑। अ॒ध्व॒र्युं च॒ यज॑मानं च हन्यात्। वीहि॒ स्वाहाऽऽहु॑तिं जुषा॒ण इत्या॑ह। आहु॑त्यै॒वैन॑ꣳ शमयति। नार्ति॒मार्च्छ॒त्यध्व॒र्युर्न यज॑मानः। ए॒को॒ल्मु॒केन॑ यन्ति। तद्धि निर्ऋ॑त्यै भाग॒धेय॒म्। इ॒मान्दिश॑ं यन्ति। ए॒षा वै निर्ऋ॑त्यै॒ दिक्। स्वाया॑मे॒व दि॒शि निर्ऋ॑तिं नि॒रव॑दयते॥२॥

स्वकृ॑त॒ इरि॑णे जुहोति प्रद॒रे वा॒ꣳ। ए॒तद्वै निर्ऋ॑त्या आ॒यत॑नम्। स्व ए॒वाऽऽयत॑ने॒ निर्ऋ॑तिं नि॒रव॑दयते। ए॒ष ते॑ निर्ऋते भा॒ग इत्या॑ह। निर्दि॑शत्ये॒वैना॒ꣳम्। भूते॑ ह॒विष्म॑त्य॒सीत्या॑ह। भूति॑मे॒वोपाव॑र्तते। मुञ्चेमम॑ꣳह॑स॒ इत्या॑ह। अꣳह॑स ए॒वैन॑ं मुञ्चति। अ॒ङ्गु॒ष्ठाभ्या॒ꣳ जुहोति॥३॥

अ॒न्त॒त ए॒व निर्ऋ॑तिं नि॒रव॑दयते। कृ॒ष्णं वास॑ः कृ॒ष्णतू॑ष॒ं दक्षि॑णा। ए॒तद्वै निर्ऋ॑त्यै रू॒पम्। रू॒पेणै॒व निर्ऋ॑तिं नि॒रव॑दयते। अप्र॑तीक्ष॒माय॑न्ति। निर्ऋ॑त्या अ॒न्तर्हि॑त्यै। स्वाहा॒ नमो॒ य इ॒दं च॒कारेति॒ पुन॒रेत्य॒ गार्ह॑पत्ये जुहोति। आहु॑त्यै॒व न॑म॒स्यन्तो॒ गार्ह॑पत्यमु॒पाव॑र्तन्ते। आ॒नु॒म॒तेन॒ प्रच॑रति। इ॒यं वा अनु॑मतिः॥४॥

इ॒यमे॒वास्मै॑ रा॒ज्यमनु॑ मन्यते। धे॒नुर्दक्षि॑णा। इ॒मामे॒व धे॒नुं कु॑रुते। आ॒दि॒त्यं च॒रुं निर्व॑पति। उ॒भयी॒ꣳष्वे॒व प्र॒जास्व॒भिषि॑च्यते। दैवी॑षु च॒ मानु॑षीषु च। वरो॒ दक्षि॑णा। वरो॒ हि रा॒ज्यꣳ समृ॑द्ध्यै। आ॒ग्ना॒वै॒ष्ण॒वमेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पति। अ॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वता॒ः॥५॥

विष्णु॑र्य॒ज्ञः। दे॒वता॒ꣳश्चैव य॒ज्ञं चाव॑ रुन्धे। वा॒म॒नो व॒ही दक्षि॑णा। यद्व॒ही। तेना॒ꣳऽऽग्नेयः। यद्वा॑म॒नः। तेन॑ वैष्ण॒वः समृ॑द्ध्यै। अ॒ग्नी॒षो॒मीय॒मेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पति। अ॒ग्नी॒षोमा॒ꣳभ्या॒ं वा

इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑ह॒न्निति॑। यद॑ग्नीषो॒मीय॒मेका॑दशकपालं॒ नि॒र्वप॑ति॥६॥

वार्त्र॑घ्नमे॒व विजि॑त्यै। हिर॑ण्यं॒ दक्षि॑णा॒ समृ॑द्ध्यै। इन्द्रो॑ वृ॒त्रꣳ ह॒त्वा। दे॒वता॑भिश्चेन्द्रि॒येण॑ च॒ व्या॑र्ध्यत। स ए॒तमै॑न्द्रा॒ग्नमेका॑दशकपालमपश्यत्। तन्निर॑वपत्। तेन॒ वै स दे॒वता॑श्चेन्द्रि॒यं चावा॑रुन्ध। यदै॑न्द्रा॒ग्नमेका॑दशकपालं॒ नि॒र्वप॑ति। दे॒वता॑श्चै॒व तेनै॑न्द्रि॒यं च॒ यज॑मा॒नोऽव॑ रुन्धे। ऋ॒ष॒भो व॒ही दक्षि॑णा॥७॥

यद्व॒ही। तेना॑ऽऽग्ने॒यः। यदृ॑ष॒भः। तेनै॒न्द्रः समृ॑द्ध्यै। आ॒ग्ने॒यम॒ष्टाक॑पाल॒ं निर्व॑पति। ऐ॒न्द्रं दधि॑। यदा॑ग्ने॒यो भव॑ति। अ॒ग्निर्वै य॑ज्ञमु॒खम्। य॒ज्ञ॒मु॒खमे॒वर्द्धिं॑ पु॒रस्ता॑द्धत्ते। यदै॒न्द्रं दधि॑॥८॥

इ॒न्द्रि॒यमे॒वाव॑ रुन्धे। ऋ॒ष॒भो व॒ही दक्षि॑णा। यद्व॒ही। तेना॑ऽऽग्ने॒यः। यदृ॑ष॒भः। तेनै॒न्द्रः समृ॑द्ध्यै। याव॑ती॒र्वै प्र॒जा ओष॑धीना॒मह॑ुताना॒माश्ञन्॑। ताः परा॑ऽभवन्। आ॒ग्र॒य॒णं भ॑वति हु॒ताद्या॑य। यज॑मान॒स्याप॑राभावाय॥९॥

दे॒वा वा ओष॑धीष्वा॒जिम॑युः। ता इ॑न्द्रा॒ग्नी उद॑जयताम्। तावे॒तमै॑न्द्रा॒ग्नं द्वाद॑शकपाल॒ं निर॑वृणाताम्। यदै॑न्द्रा॒ग्नो भव॒त्युज्जि॑त्यै। द्वाद॑शकपालो भवति। द्वाद॑श॒ मासा॑ः संवथ्स॒रः। सं॒व॒थ्स॒रेणै॒वास्मा॒ अन्न॒मव॑ रुन्धे। वै॒श्व॒दे॒वश्च॒रुर्भ॑वति। वै॒श्व॒दे॒वं वा अन्न॑म्। अन्न॑मे॒वास्मै॑ स्वदयति॥१०॥

प्र॒थ॒म॒जो व॒थ्सो दक्षि॑णा॒ समृ॑द्ध्यै। सौ॒म्यꣳ श्या॑मा॒कं च॒रुं निर्व॑पति। सोमो॒ वा अ॑कृष्टप॒च्यस्य॒ राजा॑। अ॒कृ॒ष्ट॒प॒च्यमे॒वास्मै॑ स्वदयति। वासो॒ दक्षि॑णा। सौ॒म्यꣳ हि दे॒वत॑या॒ वास॒ः समृ॑द्ध्यै। सर॑स्वत्यै च॒रुं निर्व॑पति। सर॑स्वते च॒रुम्। मि॒थु॒नमे॒वाव॑ रुन्धे। मि॒थु॒नौ गावौ॒ दक्षि॑णा॒ समृ॑द्ध्यै। एति॒ वा ए॒ष य॑ज्ञमु॒खादृध्या॑ः। यो॑ऽग्नेर्दे॒वता॑या॒ एति॑। अ॒ष्टावे॒तानि॑ ह॒वीꣳषि॑ भवन्ति। अ॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री। गा॒य॒त्रो॑ऽग्निः। तेनै॒व य॑ज्ञमु॒खादृध्या॑ अ॒ग्नेर्दे॒वता॑यै॒ नैति॑॥११॥

ई॒युर्नि॒रव॑दयतेऽङ्गुष्ठाभ्या॑ं जुहो॒त्यनु॑मतिर्दे॒वता॑ नि॒र्वप॑ति व॒ही दक्षि॑णा॒ यदै॒न्द्रं दध्यप॑राभावाय स्वदयति॒ गावौ॒ दक्षि॑णा॒ समृ॑द्ध्यै॒ षट्च॑॥११॥——[१]

वै॒श्व॒दे॒वेन॒ वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत। ताः सृ॒ष्टा न प्राजा॑यन्त। सो॑ऽग्निर॑कामयत। अ॒हमि॒माः प्रज॑नये॒यमिति॑। स प्र॒जाप॑तये॒ शुच॑मदधात्। सो॑ऽशोचत्प्र॒जामि॒च्छमा॑नः। तस्मा॒द्यं च॑ प्र॒जा भु॒नक्ति॒ यं च॒ न। ताव॒भौ शो॑चतः प्र॒जामि॒च्छमा॑नौ। तास्व॒ग्निमप्य॑सृजत्। ता अ॒ग्निरध्यै॑त्॥१२॥

सोमो॒ रेतो॑ऽदधात्। स॒वि॒ता प्राज॑नयत्। सर॑स्वती॒ वाच॑मदधात्। पू॒षाऽपो॑षयत्।

ते वा एते त्रिः संवथ्सरस्य प्रयुंज्यन्ते। ये देवाः पुष्टिंपतयः। संवथ्सरो वै प्रजापंतिः। संवथ्सरेणैवास्मैं प्रजाः प्राजंनयत्। ताः प्रजा जाता मरुतोंऽघ्नन्। अस्मानपि न प्रायुंक्षतेतिं॥१३॥

स एतं प्रजापंतिर्मारुतꣳ सप्तकंपालमपश्यत्। तन्निरंवपत्। ततो वै प्रजाभ्योंऽकल्पत। यन्मांरुतो निंरुप्यतें। यज्ञस्य क्लृप्त्यैं। प्रजानामघांताय। सप्तकंपालो भवति। सप्तगंणा वै मरुतंः। गणश एवास्मै विशं कल्पयति। स प्रजापंतिरशोचत्॥१४॥

याः पूर्वाः प्रजा असृंक्षि। मरुतस्ता अंवधिषुः। कथमपंराः सृजेयेतिं। तस्य शुष्मं आण्डं भूतं निरंवर्तत। तद्व्युदंहरत्। तदंपोषयत्। तत्प्राजांयत। आण्डस्य वा एतद्रूपम्। यदामिक्षां। यद्व्युद्धरंति॥१५॥

प्रजा एव तद्यजंमानः पोषयति। वैश्वदेव्यांमिक्षां भवति। वैश्वदेव्यों वै प्रजाः। प्रजा एवास्मै प्रजंनयति। वाजिंनमानंयति। प्रजास्वेव प्रजांतासु रेतों दधाति। द्यावापृथिव्यं एकंकपालो भवति। प्रजा एव प्रजांता द्यावांपृथिवीभ्यांमुभयतः परिं गृह्णाति। देवासुराः संयंत्ता आसन्। सोंऽग्निरंब्रवीत्॥१६॥

मामग्रें यजत। मया मुखेनासुंराञ्जेष्यथेतिं। मां द्वितीयमिति सोमोंऽब्रवीत्। मया राज्ञां जेष्यथेतिं। मां तृतीयमितिं सविता। मया प्रसूंता जेष्यथेतिं। मां चंतुर्थीमिति सरंस्वती। इन्द्रियं वोऽहं धांस्यामीतिं। मां पंञ्चममितिं पूषा। मयां प्रतिष्ठयां जेष्यथेतिं॥१७॥

तेंऽग्निना मुखेनासुंरानजयन्। सोमेंन राज्ञां। सवित्रा प्रसूंताः। सरंस्वतीन्द्रियमंदधात्। पूषा प्रंतिष्ठाऽऽसींत्। ततो वै देवा व्यंजयन्त। यदेतानिं हवीꣳषिं निरुप्यन्ते विजिंत्यै। नोत्तंरवेदिमुपंवपति। पशवो वा उंत्तरवेदिः। अजांता इव ह्येतर्हिं पशवंः॥१८॥

ऐदित्यंशोचद्व्युद्धरंत्यब्रवीत्प्रतिष्ठयां जेष्यथेत्येतर्हिं पशवंः॥७॥ [२]

त्रिवृद्बर्हिर्भवति। माता पिता पुत्रः। तदेव तन्मिंथुनम्। उल्बं गर्भो जरायुं। तदेव तन्मिंथुनम्। त्रेधा बर्हिः सन्नंद्धं भवति। त्रयं इमे लोकाः। एष्वेव लोकेषु प्रतिं तिष्ठति। एकधा पुनः सन्नंद्धं भवति। एकं इव ह्ययं लोकः॥१९॥

अस्मिन्नेव तेनं लोके प्रतिं तिष्ठति। प्रसुवों भवन्ति। प्रथमजामेव पुष्टिमवं रुन्धे। प्रथमजो वथ्सो दक्षिंणा समृंद्ध्यै। पृषदाज्यं गृंह्णाति। पशवो वै पृंषदाज्यम्। पशूनेवावं रुन्धे। पञ्चगृहीतं भंवति। पाङ्क्ता हि पशवंः। बहुरूपं भंवति॥२०॥

ब॒हु॒रू॒पा हि प॒शव॒ः समृ॑द्ध्यै। अ॒ग्निं म॑न्थन्ति। अ॒ग्निमु॑खा॒ वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑-सृजत। यद॒ग्निं मन्थ॑न्ति। अ॒ग्निमु॑खा ए॒व तत्प्र॒जा यज॑मानः सृजते। नव॑ प्रया॒जा इ॑ज्यन्ते। नवा॑नूया॒जाः। अ॒ष्टौ ह॒वीꣳषिं। द्वावा॑घा॒रौ। द्वावाज्य॑भागौ॥२१॥

त्रि॒ꣳ॒शथ्सम्प॑द्यन्ते। त्रि॒ꣳ॒शद॑क्षरा वि॒राट्। अन्नं॑ वि॒राट्। वि॒राजै॒वान्नाद्य॒मव॑ रुन्धे। यज॑माना॒ वा एक॑कपालः। तेज॒ आज्य॑म्। यदेक॑कपाल॒ आज्य॑मा॒नय॑ति। यज॑मानमे॒व तेज॑सा॒ सम॑र्धयति। यज॑माना॒ वा एक॑कपालः। प॒शव॒ आज्य॑म्॥२२॥

यदेक॑कपाल॒ आज्य॑मा॒नय॑ति। यज॑मानमे॒व प॒शुभि॒ः सम॑र्धयति। यदल्प॑मा॒नयै॑त्। अल्पा॑ एनं प॒शवो॑ भु॒ञ्जन्त॒ उप॑तिष्ठेरन्। यद्ब॒ह्वा॑नयै॑त्। ब॒हव॑ एनं प॒शवोऽभु॑ञ्जन्त॒ उप॑तिष्ठेरन्। ब॒ह्वा॑नीया॒विः पृ॑ष्ठं कु॒र्यात्। ब॒हव॑ ए॒वैनं॑ प॒शवो॑ भु॒ञ्जन्त॒ उप॑तिष्ठन्ते। यज॑माना॒ वा एक॑कपालः। यदेक॑कपालस्याव॒द्येत्॥२३॥

यज॑मान॒स्याव॑द्येत्। उद्वा॒ माद्ये॒द्यज॑मानः। प्र वा॑ मीयेत। स॒कृदे॒व हो॑त॒व्य॑ः। स॒कृदि॑व॒ हि सु॑व॒र्गो लो॒कः। हु॒त्वाऽभि जु॑होति। यज॑मानमे॒व सु॑व॒र्गं लो॒कं ग॑मयि॒त्वा। तेज॑सा॒ सम॑र्धयति। यज॑माना॒ वा एक॑कपालः। सु॒व॒र्गो लो॒क आ॑हव॒नीय॑ः॥२४॥

यदेक॑कपालमाहव॒नीये॑ जुहोति॑। यज॑मानमे॒व सु॑व॒र्गं लो॒कं ग॑मयति। यद्धस्ते॑न जु॒हु॒यात्। सु॒व॒र्गाल्लो॒काद्यज॑मान॒मव॑विध्येत्। स्रुचा जु॑होति। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॒ सम॑ष्ट्यै। यत्प्राङ्ग्द्ये॑त। दे॒व॒लो॒कम॒भिज॑येत्। यद्द॑क्षि॒णा पि॑तृलो॒कम्। यत्प्र॒त्यक्॥२५॥

रक्षा॒ꣳसि य॒ज्ञꣳ ह॑न्युः। यदु॒दङ्ङ्। म॒नु॒ष्य॒लो॒कम॒भिज॑येत्। प्रति॑ष्ठितो होत॒व्य॑ः। एक॑कपाल॒ं वै प्र॑ति॒तिष्ठ॑न्त॒ं द्यावा॑पृथि॒वी अनु॒ प्रति॑ तिष्ठतः। द्यावा॑पृथि॒वी ऋ॒तव॑ः। ऋ॒तून् य॒ज्ञः। य॒ज्ञं यज॑मानः। यज॑मानं प्र॒जाः। तस्मा॒त्प्रति॑ष्ठितो होत॒व्य॑ः॥२६॥

वा॒जिनो॑ यजति। अ॒ग्निर्वा॒युः सूर्य॑ः। ते वै वा॒जिन॑ः। ताने॒व तद्य॑जति। अथो॒ खल्वा॑हु॒ः। छन्दा॒ꣳसि॒ वै वा॒जिन॒ इति॑। तान्ये॒व तद्य॑जति। ऋ॒ख्सा॒मे वा इन्द्र॑स्य॒ हरी॑ सोम॒पानौ॑। तयो॑ः परि॒धय॑ आ॒धानम्। वाजिं॑नं भाग॒धेयम्॥२७॥

यदप्र॑हृत्य परि॒धीं जु॑हु॒यात्। अ॒न्तरा॑धानाभ्यां घा॒सं प्रय॑च्छेत्। प्र॒हृत्य॑ परि॒धीं जु॑होति। निरा॑धानाभ्यामे॒व घा॒सं प्रय॑च्छति। ब॒र्हि॒षि॑ विषि॒ञ्चन्वाजिं॑न॒मा न॑यति। प्र॒जा वै ब॒र्हि॒ः। रेतो॒ वाजिं॑नम्। प्र॒जास्वे॒व रेतो॑ दधाति। स॒मु॒प॒हूय॑ भक्षयन्ति। ए॒तथ्सोम॑पीथा॒ ह्ये॑ते। अथो॑

आ॒त्मन्ने॒व रेतो॑ दधते। यज॑मान उत्त॒मो भ॑क्षयति। प॒शवो॒ वै वाजि॑नम्। यज॑मान ए॒व प॒शून्प्रति॑ष्ठापयन्ति॥२८॥

लो॒को ब॑हुरू॒पं भ॑व॒त्याज्य॑भागौ प॒शव॒ आज्य॑मव॒द्येदा॑हव॒नीयः॑ प्र॒त्यक्तस्मा॒त्प्रति॑ष्ठितो होत॒व्यौ॑ भाग॒धेय॑मे॒ते च॒त्वारि॑ च॥१०॥ —— [३]

प्र॒जाप॑तिः सवि॒ता भू॒त्वा प्र॒जा अ॑सृजत। ता ए॑न॒मत्य॑मन्यन्त। ता अ॑स्मा॒दपा᳚क्रामन्। ता वरु॑णो भू॒त्वा प्र॒जा वरु॑णेनाग्राहयत्। ताः प्र॒जा वरु॑णगृहीताः। प्र॒जाप॑तिं॒ पुन॒रुपा॑धावन्नाथमि॒च्छमा॑नाः। स ए॒तान्प्र॒जाप॑तिर्व॑रुणप्रघा॒सान॑पश्यत्। तां निर॑वपत्। तैर्वै स प्र॒जा व॑रुणपा॒शाद॑मुञ्चत्। यद्व॑रुणप्रघा॒सा नि॑रु॒प्यन्ते᳚॥२९॥

प्र॒जाना॒मव॑रुणग्राहाय। तासा॒ं दक्षि॑णो बा॒हुर्न्य॑क्न॒ आसी᳚त्। स॒व्यः प्रसृ॑तः। स ए॒तां द्वि॒तीयां᳚ दक्षिण॒तो वेदि॒मुद॑हन्। तत॒ो वै स प्र॒जाना॒ं दक्षि॑णं बा॒हुं प्रासा॑रयत्। यद्द्वि॒तीयां᳚ दक्षिण॒तो वेदिं॑मु॒द्धन्ति॑। प्र॒जाना॑मे॒व तद्यज॑माना॒ दक्षि॑णं बा॒हुं प्रसा॑रयति। तस्मा᳚च्चातुर्मास्यया॒ज्य॑मुष्मि॑ँल्लो॒क उ॑भ॒याबा॑हुः। य॒ज्ञाभि॑जित॒ꣳ॒ ह्य॑स्य। पृथ॒मा॒त्राद्वे॒दी॒ अस॑म्भिन्ने भवतः॥३०॥

तस्मा᳚त्पृथमा॒त्रं व्यꣳ॑सौ᳚। उत्त॑रस्या॒ं वेद्या॑मुत्तरवे॒दिमुप॑ वपति। प॒शवो॒ वा उत्त॑रवे॒दिः। प॒शूने॒वाव॑ रुन्धे। अथो॑ यज्ञप॒रुषोऽन॑न्तरित्यै। ए॒तद्ब्रा᳚ह्मणान्ये॒व पञ्च॑ ह॒वीꣳ॑षि। अथै॒ष ऐ᳚न्द्रा॒ग्नो भ॑वति। प्रा॒णा॒पा॒नौ वा ए॒तौ दे॒वाना᳚म्। यदि॑न्द्रा॒ग्नी। यदै᳚न्द्रा॒ग्नो भव॑ति॥३१॥

प्रा॒णा॒पा॒नावे॒वाव॑ रुन्धे। ओजो॒ बल॒ं वा ए॒तौ दे॒वाना᳚म्। यदि॑न्द्रा॒ग्नी। यदै᳚न्द्रा॒ग्नो भव॑ति। ओजो॒ बल॑मे॒वाव॑ रुन्धे। मा॒रु॒त्या॑मिक्षा॑ भवति। वा॒रु॒ण्या॑मिक्षा᳚। मे॒षी च॑ मे॒षश्च॑ भवतः। मि॒थु॒ना ए॒व प्र॒जा व॑रुणपा॒शान्मु॑ञ्चति। लो॒म॒शौ भ॑वतो मेध्य॒त्वाय॑॥३२॥

श॒मीप॒र्णान्युप॑ वपति। घा॒सम॒ेवाभ्या॒मपि॑ यच्छति। प्र॒जाप॑तिम॒न्नाद्यं॒ नोपा॑नमत्। स ए॒तेन॑ श॒तेध्मे॑न ह॒विषाऽन्नाद्य॑मवा॑रुन्ध। यत्प॑रः श॒तानि॑ शमीप॒र्णानि॒ भव॑न्ति। अ॒न्नाद्य॒स्याव॑रुद्ध्यै। सौ॒म्यानि॒ वै क॒रीरा॑णि। सौ॒म्या खलु॒ वा आहु॑तिर्दि॒वो वृष्टि॑ं च्यावयति। यत्क॒रीरा॑णि॒ भव॑न्ति। सौ॒म्यये॒वाऽऽहु॑त्या दि॒वो वृष्टि॒मव॑ रुन्धे। का॒य एक॑कपालो भवति। प्र॒जाना᳚ं क॒न्त्वाय॑। प्र॒ति॒पू॒रु॒षं क॑रम्भपा॒त्राणि॑ भवन्ति। जा॒ता ए॒व प्र॒जा व॑रुणपा॒शान्मु॑ञ्चति। एक॒मति॑रिक्तम्। ज॒नि॒ष्यमा॑णा ए॒व प्र॒जा व॑रुणपा॒शान्मु॑ञ्चति॥३३॥

नि॒रु॒प्यन्ते᳚ भवतो॒ भव॑ति मेध्य॒त्वाय॑ रुन्धे॒ षट्च॑॥५॥ —— [४]

उत्त॑रस्या॒ं वेद्या॑म॒न्यानि॑ ह॒वीꣳ॑षि सादयति। दक्षि॑णायां मारु॒तीम्। अ॒प॒धु॒रमे॒वैना᳚ं

यु॒नक्ति। अथो॒ ओज॑ ए॒वासा॒मव॑ हरति। तस्मा॒द्ब्रह्म॑णश्च क्ष॒त्राच्च॒ विशो᳚ऽन्यतो॑ऽपक्र॒मिणीः᳚। मा॒रु॒त्या पूर्व॑या॒ प्रच॑रति। अनृ॑तमे॒वाव॑ यजते। वा॒रु॒ण्योत्त॑रया। अ॒न्त॒त ए॒व वरु॑ण॒मव॑ यजते। यदे॒वाध्व॒र्युः कु॒रोति॑॥३४॥

तत्प्र॑तिप्रस्था॒ता क॑रोति। तस्मा॒द्यच्छ्रेया॑न्क॒रोति॑। तत्पापी॑यान्करोति। पत्नी᳚ वाचयति। मेध्या॑मे॒वैना᳚ करोति। अथो॒ तप॑ ए॒वैना॒मुप॑ नयति। यज्जा॒रꣳ सन्त॒न्न प्र॑ब्रू॒यात्। प्रि॒यं ज्ञा॒तिꣳ रु॑न्ध्यात्। अ॒सौ मे॑ जा॒र इति॒ निर्दि॑शेत्। नि॒र्दिश्यै॒वैनं॑ वरुणपा॒शेन॑ ग्राहयति॥३५॥

प्र॒घा॒स्यान् हवामह॒ इति॒ पत्नी॑मु॒दान॑यति। अह्व॑तै॒वैना᳚म्। यत्पत्नी᳚ पुरोनुवा॒क्या॑मनुब्रू॒यात्। निर्वी᳚र्यो॒ यज॑मानः स्यात्। यज॑मा॒नोऽन्वा॑ह। आ॒त्मन्ने॒व वी॒र्यं॑ धत्ते। उ॒भौ या॒ज्याꣳ स॒वीर्य॒त्वाय॑। यद्ग्रा॒मे॒ यदर॑ण्य॒ इत्या॑ह। य॒थो॒दि॒तमे॒व वरु॑ण॒मव॑ यजते। य॒ज॒मा॒न॒दे॒व॒त्यो॑ वा आ॑हव॒नीयः॑॥३६॥

भ्रा॒तृ॒व्य॒दे॒व॒त्यो॑ दक्षि॑णः। यदा॑हव॒नीये॑ जुहु॒यात्। यज॑मानं वरुणपा॒शेन॑ ग्राहयेत्। दक्षि॑णे॒-ऽग्नौ जु॑होति। भ्रातृ॑व्यमे॒व व॑रुणपा॒शेन॑ ग्राहयति। शूर्पे॑ण जुहोति। अन्य॑मे॒व वरु॑ण॒मव॑ यजते। शी॒र्॒षन्न॑धि नि॒धाय॑ जुहोति। शी॒र्॒ष॒त ए॒व वरु॑ण॒मव॑ यजते। प्र॒त्यङ्ति॒ष्ठं॑ जुहोति॥३७॥

प्र॒त्यङ्ङे॑व व॑रुणपा॒शान्निर्मु॑च्यते। अ॒क्रन्कर्म॑ कर्म॒कृत॒ इत्या॑ह। दे॒वाऽनृ॒णं निर॑व॒दाय॑। अ॒नृ॒णा गृ॒हानुप॒ प्रेते॒ति॒ वावैतदा॑ह। वरु॑णगृहीतं॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॑। यद्यजु॑षा गृही॒तस्या॑ति॒-रिच्य॑ते। तुषा᳚श्च निष्का॒सश्च॑। तुषै᳚श्च निष्का॒सेन॑ चावभृ॒थमवै॑ति। वरु॑णगृहीतेनै॒व वरु॑ण॒मव॑यजते। अ॒पो॑ऽवभृ॒थमवै॑ति॥३८॥

अ॒प्सु वै वरु॑णः। सा॒क्षादे॒व वरु॑ण॒मव॑यजते। प्रति॑युतो॒ वरु॑णस्य॒ पाश॒ इत्या॑ह। व॒रु॒ण॒पा॒शादे॒व निर्मु॑च्यते। अप्र॑तीक्ष॒मा य॑न्ति। वरु॑णस्या॒न्तर्हि॑त्यै। एधो᳚ऽस्येधिषी॒मही-त्या॑ह। स॒मिधै॒वाग्निं नम॒स्यन्त॑ उ॒पाय॑न्ति। तेजो॑ऽसि॒ तेजो॒ मयि॑ धे॒हीत्या॑ह। तेज॑ ए॒वाऽऽत्मन्ध॑त्ते॥३९॥

क॒रोति॑ ग्राहयत्याहव॒नीय॒स्तिष्ठं॑ जुहोत्य॒पो॑ऽवभृ॒थमवै॑ति धत्ते॥६॥ [५]

दे॒वा॒सु॒राः संय॑त्ता आसन्। सो᳚ऽग्निर॑ब्रवीत्। म॒मेयमनी॑कवती त॒नूः। तां प्री॑णीत। अथासु॑रान॒भि भ॑विष्य॒थेति॑। ते दे॒वा अ॒ग्नयेऽनी॑कवते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर॑वपन्। सो᳚ऽग्निरनी॑कवा॒न्थ्स्वेन॑ भाग॒धेये॑न प्री॒तः। च॒तु॒र्धाऽनी॑कान्यजनयत। ततो॑ दे॒वा अभ॑वन्।

पराऽसु॑राः॥४०॥

यद॒ग्नये॒ऽनी॑कवते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं नि॒र्वप॑ति। अ॒ग्निमे॒वानी॑कवन्त॒ꣳ स्वेन॑ भाग॒धेये॑न प्रीणाति। सो᳚ऽग्निरनी॑कवा॒न्थ्स्वेन॑ भाग॒धेये॑न प्री॒तः। च॒तु॒र्धाऽनी॑कानि जनयते। अ॒सौ वा आ॑दि॒त्यो᳚ऽग्निरनी॑कवान्। तस्य॑ र॒श्मयोऽनी॑कानि। सा॒कꣳ सूर्ये॑णोद्य॒ता निर्व॑पति। सा॒क्षादे॒वास्मा॒ अनी॑कानि जनयति। तेऽसु॑रा॒ः परा॑जिता॒ यन्तः॑। द्यावा॑पृथि॒वी उपा᳚श्रयन्॥४१॥

ते दे॒वा म॒रुद्भ्यः॑ सान्तप॒नेभ्य॑श्च॒रुं निर॑वपन्। तान्द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑मे॒वोभ॒यतः॒ सम॑तपन्। यन्म॒रुद्भ्यः॑ सान्तप॒नेभ्य॑श्च॒रुं नि॒र्वप॑ति। द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑मे॒व त॒दु॑भ॒यतो॒ यज॑मानो॒ भ्रातृ॑व्या॒न्थ्सन्त॑पति। म॒ध्यन्दि॑ने॒ निर्व॑पति। तर्हि॒ हि तेक्ष्णि॑ष्ठं॒ तप॑ति। च॒रुर्भ॑वति। स॒र्वत॑ ए॒वैना॒न्थ्सन्त॑पति। ते दे॒वाः श्वो॑विज॒यिन॒ः सन्तः॑। सर्वा॑सां दु॒ग्धे गृ॒हमे॒धीयं॑ च॒रुं निर॑वपन्॥४२॥

आशि॑ता ए॒वाद्योप॑वसाम। कस्य॒ वाऽहे॒दम्। कस्य॑ वा॒ श्वो भ॑वि॒तेति॑। स शृ॒तो॑ऽभवत्। तस्याहु॑तस्य॒ नाश्ञन्॑। न हि दे॒वा अहु॑तस्या॒श्ञन्ति॑। ते᳚ऽब्रुवन्। कस्मा॑ इ॒मꣳ हो᳚ष्याम॒ इति॑। म॒रुद्भ्यो॑ गृहमे॒धिभ्य॒ इत्य॑ब्रुवन्। तं म॒रुद्भ्यो॑ गृहमे॒धिभ्यो॑ऽजुहवुः॥४३॥

ततो॑ दे॒वा अभ॑वन्। पराऽसु॑राः। यस्यै॒वं वि॒दुषो॑ म॒रुद्भ्यो॑ गृहमे॒धिभ्यो॑ गृ॒हे जु॒ह्वति॑। भव॑त्या॒त्मना᳚। परा᳚ऽस्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवति। यद्वै य॒ज्ञस्य॑ पाक॒त्रा क्रि॒यते᳚। प॒श॒व्यं॑ तत्। पा॒क॒त्रा वा ए॒तत्क्रि॑यते। यन्नेध्माब॒र्॒हिर्भव॑ति। न सा॑मिधे॒नीर॒न्वाह॑॥४४॥

न प्र॑या॒जा इ॒ज्यन्ते᳚। नानू॑या॒जाः। य ए॒वं वेद॑। प॒शुमान्भ॑वति। आज्य॑भागौ यजति। य॒ज्ञस्यै॒व चक्षु॑षी॒ नान्तरे॑ति। म॒रुतो॑ गृहमे॒धिनो॑ यजति। भा॒ग॒धेये॑नै॒वैना॒न्थ्सम॑र्धयति। अ॒ग्निꣳ स्वि॑ष्ट॒कृतं॑ यजति॒ प्रति॑ष्ठित्यै। इडा᳚न्तो भवति। प॒शवो॒ वा इडा᳚। प॒शुष्वे॒वोप॑रि॑ष्टा॒त्प्रति॑तिष्ठति॥४५॥

असु॑रा अश्रयन्गृहमे॒धीयं॑ च॒रुं निर॑वपन्नजुहवु॒रन्वाहेडा᳚न्तो भवति॒ द्वे च॑॥६॥ [६]

यत्पत्नी᳚ गृहमे॒धीय॑स्याश्ञी॒यात्। गृ॒ह॒मे॒ध्ये॑व स्या᳚त्। वि त्व॑स्य य॒ज्ञ ऋ॑ध्येत। यन्नाश्ञी॒यात्। अगृ॑हमेधी स्यात्। नास्य॑ य॒ज्ञो व्यृ॑द्ध्येत। प्रति॑वेशं पचेयुः। तस्या᳚श्ञीयात्। गृ॒ह॒मे॒ध्ये॑व भ॑वति। नास्य॑ य॒ज्ञो व्यृ॑द्ध्यते॥४६॥

ते दे॒वा गृ॑हमे॒धीये॑नेष्ट्वा। आशि॑ता अभवन्। आञ्ज॑ता॒भ्यञ्ज॑त। अनु॑ व॒थ्सान॑वासयन्।

तेभ्योऽसुराः क्षुधं प्राहिण्वन्। सा देवेषु लोकमवित्वा। असुरान्पुनरगच्छत्। गृहमेधीयेनेष्ट्वा। आशिता भवन्ति। आञ्जतेऽभ्यञ्जते॥४७॥

अनु वथ्सान् वासयन्ति। भ्रातृव्यायैव तद्यजमानः क्षुधं प्रहिणोति। ते देवा गृहमेधीयेनेष्ट्वा। इन्द्राय निष्कासं न्यदधुः। अस्मानेव श्व इन्द्रो निहितभाग उपावर्तितेति। तानिन्द्रो निहितभाग उपावर्तत। गृहमेधीयेनेष्ट्वा। इन्द्राय निष्कासं निदध्यात्। इन्द्र एवैनं निहितभाग उपावर्तते। गार्हपत्ये जुहोति॥४८॥

भागधेयेनैवैनꣳ समर्धयति। ऋषभमाह्वयति। वषट्कार एवास्य सः। अथो इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते। इन्द्रो वृत्रꣳ हत्वा। परां परावतमगच्छत्। अपाराधमिति मन्यमानः। सोऽब्रवीत्। क इदं वेदिष्यतीति। तेऽब्रुवन्मरुतो वरं वृणामहै॥४९॥

अथ वयं वेदाम। अस्मभ्यमेव प्रथमꣳ हविर्निरुप्याता इति। त एनमध्यक्रीडन्। तत्क्रीडिनां क्रीडित्वम्। यन्मरुद्भ्यः क्रीडिभ्यः प्रथमꣳ हविर्निरुप्यते विजित्यै। साकꣳ सूर्येणोद्यता निर्वपति। एतस्मिन्वै लोक इन्द्रो वृत्रमहन्थ्समृद्ध्यै। एतद्ब्राह्मणान्येव पञ्च हवीꣳषि। एतद्ब्राह्मण ऐन्द्राग्नः। अथैष ऐन्द्रश्चरुर्भवति॥५०॥

उद्धारं वा एतमिन्द्र उदहरत। वृत्रꣳ हत्वा। अन्यासु देवतास्वधि। यदेष ऐन्द्रश्चरुर्भवति। उद्धारमेव तं यजमान उद्धरते। अन्यासु प्रजास्वधि। वैश्वकर्मण एककपालो भवति। विश्वान्येव तेन कर्माणि यजमानोऽवरुन्धे॥५१॥

ऋध्यतेऽभ्यञ्जते जुहोति वृणामहै भवत्यष्टौ च॥६॥ [७]

वैश्वदेवेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत। ता वरुणप्रघासैर्वरुणपाशादमुञ्चत्। साकमेधैः प्रत्यस्थापयत्। त्र्यम्बकै रुद्रं निरवादयत। पितृयज्ञेन सुवर्गं लोकमगमयत्। यद्वैश्वदेवेन यजते। प्रजा एव तद्यजमानः सृजते। ता वरुणप्रघासैर्वरुणपाशान्मुञ्चति। साकमेधैः प्रतिष्ठापयति। त्र्यम्बकै रुद्रं निरवदयते॥५२॥

पितृयज्ञेन सुवर्गं लोकं गमयति। दक्षिणतः प्राचीनावीती निर्वपति। दक्षिणावृद्धि पितृणाम्। अनादृत्य तत्। उत्तरत एवोपवीय निर्वपेत्। उभये हि देवाश्च पितरश्चेज्यन्ते। अथो यदेव दक्षिणार्धेऽधि श्रयति। तेन दक्षिणावृत्। सोमाय पितृमते पुरोडाशꣳ षट्कपालं निर्वपति। संवथ्सरो वै सोमः पितृमान्॥५३॥

सं॒व॒थ्स॒रमे॒व प्री॑णाति। पि॒तृभ्यो॑ ब॒र्हि॒षद्भ्यो॑ धा॒नाः। मासा॒ वै पि॒तरो॑ ब॒र्हि॒षदः॑। मासा॑ने॒व प्री॑णाति। यस्मि॒न्वा ऋ॒तौ पुरु॑षः प्र॒मीय॑ते। सोँऽस्या॒मुष्मि॑ँल्लो॒के भ॑वति। ब॒हु॒रू॒पा धा॒ना भ॑वन्ति। अ॒हो॒रा॒त्राणा॑म॒भिजि॑त्यै। पि॒तृभ्यो॑ऽग्निष्वा॒त्तेभ्यो॑ म॒न्थम्। अ॒र्ध॒मा॒सा वै पि॒तरो॑-ऽग्निष्वा॒त्ताः॥५४॥

अ॒र्ध॒मा॒साने॒व प्री॑णाति। अ॒भि॒वा॒न्या॑यै दु॒ग्धे भ॑वति। सा हि पि॑तृदेव॒त्य॑ं दु॒हे। यत्पू॒र्णम्। तन्म॑नु॒ष्या॑णाम्। उ॒प॒र्य॒र्धो दे॒वाना॑म्। अ॒र्धः पि॑तृ॒णाम्। अ॒र्ध उप॑मन्थति। अ॒र्धो हि पि॑तृ॒णाम्। एक॒योप॑मन्थति॥५५॥

एका॒ हि पि॑तृ॒णाम्। द॒क्षि॒णोप॑मन्थति। द॒क्षि॒णावृ॒द्धि पि॑तृ॒णाम्। अना॑र॒भ्योप॑मन्थति। तद्धि पि॒तॄन्गच्छ॑ति। इ॒मान्दिश॒ं वेदि॒मुद्ध॑न्ति। उ॒भये॒ हि दे॒वाश्च॑ पि॒तर॑श्चे॒ज्यन्ते॑। चतुः॑ स्रक्तिर्भवति। सर्वा॒ ह्यनु॒ दिशः॑ पि॒तरः॑। अखा॑ता भवति॥५६॥

खा॒ता हि दे॒वाना॑म्। म॒ध्य॒तो॑ऽग्निराधी॑यते। अ॒न्त॒तो हि दे॒वाना॑माधी॒यते॑। वर्षी॑यानि॒ध्म इ॒ध्माद्भ॑वति॒ व्यावृ॑त्त्यै। परि॑श्रयति। अ॒न्तर्हि॑तो॒ हि पि॑तृलो॒को म॑नुष्यलो॒कात्। यत्परु॑षि दि॒नम्। तद्दे॒वाना॑म्। यद॑न्त॒रा। तन्म॑नु॒ष्या॑णाम्॥५७॥

यथ्समू॑लम्। तत्पि॑तृ॒णाम्। समू॑लं ब॒र्हि॒र्भ॑वति॒ व्यावृ॑त्त्यै। द॒क्षि॒णा स्तृ॑णाति। द॒क्षि॒णावृ॒द्धि पि॑तृ॒णाम्। त्रिः पर्ये॑ति। तृ॒तीये॒ वा इ॒तो लो॒के पि॒तरः॑। ताने॒व प्री॑णाति। त्रिः पुनः॒ पर्ये॑ति। षट्थ्सम्प॑द्यन्ते॥५८॥

षड्वा ऋ॒तवः॑। ऋ॒तूने॒व प्री॑णाति। यत्प्र॑स्त॒रं यजु॑षा गृह्णी॒यात्। प्र॒मायु॑को॒ यज॑मानः स्यात्। यन्न गृ॑ह्णी॒यात्। अ॒ना॒य॒त॒नः स्या॑त्। तू॒ष्णीमे॒व न्य॑स्येत्। न प्र॒मायु॑को॒ भव॑ति। नाना॑यत॒नः। यत्त्री॒न्प॑रि॒धीन्प॑रिद॒ध्यात्॥५९॥

मृ॒त्युना॒ यज॑मान॒ं परि॑गृह्णीयात्। यन्न प॑रिद॒ध्यात्। रक्षा॑ꣳसि य॒ज्ञꣳ ह॑न्युः। द्वौ प॑रि॒धी परि॑दधाति। रक्ष॑सामप॑हत्यै। अथो॑ मृ॒त्योरे॒व यज॑मानमु॒थ्सृ॑जति। यत्त्रीणि॑ त्रीणि ह॒वीꣳष्यु॑दा॒ह॒रे॑युः। त्रय॑स्त्रय एषाꣳ सा॒कं प्रमी॑येरन्। एकै॑कमनू॒चीना॑न्युदा॒ह॑रन्ति। एकैक ए॒वैषा॑म॒न्वञ्चः॑ प्रमी॑यते। क॒शि॒पु कशि॑प॒व्या॑य। उ॒प॒बर्ह॑णमुपबर्ह॒ण्या॑य। आञ्ज॑नमाञ्ज॒न्या॑य। अ॒भ्यञ्ज॑नमभ्यञ्ज॒न्या॑य। य॒था॒भा॒गमे॒वैना॑न्प्रीणाति॥६०॥

निर॑वदयते पितृमान॑ग्निष्वात्ता एक॒योप॑ मन्थ॒त्यखा॑ता भवति मनु॒ष्या॑णां पद्यन्ते परिद॒ध्यान्मी॑यते॒ पञ्च॑ च॥९॥ —[८]

अ॒ग्नये॑ दे॒वेभ्यः॑ पि॒तृभ्यः॑ समि॒ध्यमा॑ना॒यानु॑ ब्रूहीत्या॑ह। उ॒भये॒ हि दे॒वाश्च॑ पि॒तर॑श्चे॒ज्यन्ते॑।

एका॒मन्वा॑ह। एका॒ हि पि॑तृ॒णाम्। त्रिरन्वा॑ह। त्रिर्हि दे॒वाना॒॑म्। आ॒घा॒रा॒वाघा॑रयति। य॒ज्ञ॒प॒रु॒षोरन॑न्तरित्यै। नार्षे॒यं वृ॑णीते। न होता॑रम्॥६१॥

यदा॑र्षे॒यं वृ॑णी॒त। यद्धोता॑रम्। प्र॒मायु॑को॒ यज॑मानः स्यात्। प्र॒मायु॑को॒ होता॒॑। तस्मा॒न्न वृ॑णीते। यज॑मानस्य॒ होतु॒र्गोपी॒थाय॑। अप॑ ब॒र्हिषः प्रया॒जान् य॑जति। प्र॒जा वै ब॒र्हिः। प्र॒जा ए॒व मृ॒त्योरु॒थ्सृ॑जति। आज्य॑भागौ यजति॥६२॥

य॒ज्ञस्यै॒व चक्षु॑षी॒ नान्तरे॑ति। प्रा॒ची॒ना॒वी॒ती सोम॑ यजति। पि॒तृ॒दे॒व॒त्या॑ हि। ए॒षाऽऽहु॑तिः। पञ्च॒कृत्वोऽव॑ द्यति। पञ्च॒ ह्ये॑ता दे॒वताः॑। द्वे पु॑रोऽनुवा॒क्ये॑। या॒ज्या॑ दे॒वता॑ वषट्का॒रः। ता ए॒व प्री॑णाति। सन्त॑त॒मव॑ द्यति॥६३॥

ऋ॒तू॒ना॒ᳬ सन्त॑त्यै। प्रैवैभ्यः॒ पूर्व॑या पुरोऽनुवा॒क्य॑याऽऽह। प्रण॑यति द्वि॒तीय॑या। ग॒मय॑ति या॒ज्य॑या। तृ॒तीये॒ वा इ॒तो लो॒के पि॒तरः॑। अह्न॑ ए॒वैना॒न्पूर्व॑या पुरोऽनुवा॒क्य॑या॒ऽत्यान॑यति। रात्रि॑यै द्वि॒तीय॑या। ऐवैना॑न् या॒ज्य॑या गमयति। द॒क्षि॒ण॒तो॑ऽव॒दाय॑। उद॒ङ्ङति॑ क्रामति॒ व्यावृ॑त्त्यै॥६४॥

आ स्व॒धेत्याश्रा॑वयति। अस्तु॑ स्व॒धेति॑ प्र॒त्याश्रा॑वयति। स्व॒धा नम॒ इति॒ वष॑ट्करोति। स्व॒धा॒का॒रो हि पि॑तृ॒णाम्। सोम॒मग्रे॑ यजति। सोम॑प्रयाजा॒ हि पि॒तरः॑। सोम॑ पि॒तृम॑न्तं यजति। सं॒व॒थ्स॒रो वै सोमः॑ पि॒तृमान्। सं॒व॒थ्स॒रमे॒व तद्य॑जति। पि॒तॄन्ब॑र्हि॒षदो॑ यजति॥६५॥

ये वै यज्वा॑नः। ते पि॒तरो॑ बर्हि॒षदः॑। ताने॒व तद्य॑जति। पि॒तॄन॑ग्नि॒ष्वा॒त्तान् य॑जति। ये वा अय॑ज्वानो गृहमे॒धिनः॑। ते पि॒तरो॒॑ऽग्नि॒ष्वा॒त्ताः। ताने॒व तद्य॑जति। अ॒ग्निं क॑व्य॒वाह॑नं यजति। य ए॒व पि॑तृ॒णाम॒ग्निः। तमे॒व तद्य॑जति॥६६॥

अथो॒ यथा॒ऽग्निᳫ स्वि॑ष्ट॒कृत॒ यज॑ति। ता॒दृगे॒व तत्। ए॒तत्ते॑ त॒त ये च॒ त्वामन्विति॑ ति॒सृषु॑ स्र॒क्तीषु॒ नि द॑धाति। तस्मा॒दा तृ॒ती॒यात्पुरु॑षा॒न्नाम॒ न गृ॑ह्णन्ति। ए॒ताव॑न्तो॒ हीज्यन्ते॒॑। अत्र॑ पितरो यथाभा॒गं म॑न्दध्व॒मित्या॑ह। ह्रीका॒ हि पि॒तरः॑। उद॑ञ्चो॒ निष्क्रा॑मन्ति। ए॒षा वै म॑नु॒ष्या॑णा॒ दिक्। स्वामे॒व तद्दिश॒मनु॒ निष्क्रा॑मन्ति॥६७॥

आ॒ह॒व॒नी॒य॒मु॒प॑तिष्ठन्ते। न्ये॑वास्मै॒ तद्ध्नु॑वते। यथ्स॒त्या॑ह॒व॒नीये॒॑। अथा॒न्यत्र॒ चर॑न्ति। आत॒मिं॑तो॒रुप॑तिष्ठन्ते। अ॒ग्निमे॒वोप॑द्र॒ष्टारं॑ कृ॒त्वा। पि॒तॄन्नि॒रव॑दयन्ते। अन्त॒ं वा ए॒ते प्रा॒णाना॒॑ गच्छ॒न्ति। य आत॒मिं॑तोरुप॒ तिष्ठ॑न्ते। सु॒स॒न्दृश॑ त्वा व॒यमित्या॑ह॥६८॥

प्रा॒णो वै सु॑स॒न्दृक्। प्रा॒णमे॒वाऽऽत्मन्द॑धते। योजा॒ न्विन्द्र ते॒ हरी॒ इत्या॑ह। प्रा॒णमे॒व पुन॑रयुक्त। अक्ष॒न्नमी॑मदन्त॒ हीति॒ गार्ह॑पत्यमु॒प॑तिष्ठन्ते। अक्ष॒न्नमी॑मद॒न्ताथ॒ त्वोप॑तिष्ठामह॒ इति॒ वावैतदा॑ह। अमी॑मदन्त पि॒तर॑ः सो॒म्या इत्य॒भि प्रप॑द्यन्ते। अमी॑मदन्त पि॒तरोऽथ॑ त्वा॒ऽभि प्रप॑द्यामह॒ इति॒ वावैतदा॑ह। अ॒पः परि॑षिञ्चति। मा॒र्जय॑त्ये॒वैनान्॥६९॥

अथो॑ त॒र्पय॑त्ये॒व। तृप्य॑ति प्र॒जया॑ प॒शुभि॑ः। य ए॒वं वेद॑। अप॑ ब॒र्हिषा॑वनूया॒जौ य॑जति। प्र॒जा वै ब॒र्हिः। प्र॒जा ए॒व मृ॒त्योरु॒त्सृ॑जति। च॒तुर॑ः प्रया॒जान् य॑जति। द्वाव॑नूया॒जौ। षट्थ्सम्प॑द्यन्ते। षड्वा ऋ॒तव॑ः। ऋ॒तूने॒व प्री॑णाति। न पत्न्यन्वा॑स्ते। न सं॑या॑जयन्ति। यत्पत्न्य॒न्वासी॑त। यथ्सं॑या॒जये॑युः। प्र॒माय॑ुका स्यात्। तस्मा॒न्नान्वा॑स्ते। न सं॑या॑जयन्ति। पत्नि॑यै गोपी॒थाय॑॥७०॥

होता॑र॒माज्य॑भागौ यजति॒ सन्त॑तमव॑द्यति॒ व्यावृ॑त्त्यै बर॒हिषदो॑ यजति॒ तमे॒व तद्य॑ज॒त्यनु॒ निष्क्रा॑मन्त्याहैनानृ॒तवो॒ नव॑ च॥१०॥ [९]

प्र॒ति॒पू॒रु॒षमेक॑कपाला॒न् निर्व॑पति। जा॒ता ए॒व प्र॒जा रु॒द्रान्नि॒रव॑दयते। एक॒मति॑रिक्तम्। ज॒नि॒ष्यमा॑णा ए॒व प्र॒जा रु॒द्रान्नि॒रव॑दयते। एक॑कपाला भवन्ति। ए॒क॒धैव रु॒द्रं नि॒रव॑दयते। नाभिघा॑रयति। यद॑भिघा॒रये॑त्। अ॒न्त॒र॒व॒चा॒रिण॑ꣳ रु॒द्रं कु॑र्यात्। ए॒को॒ल्मु॒केन॑ यन्ति॥७१॥

तद्धि रु॒द्रस्य॑ भाग॒धेय॑म्। इ॒मान्दिश॑ यन्ति। ए॒षा वै रु॒द्रस्य॒ दिक्। स्वाया॑मे॒व दि॒शि रु॒द्रं नि॒रव॑दयते। रु॒द्रो वा अ॑प॒शुका॑या॒ आहु॑त्यै॒ नाति॑ष्ठत। अ॒सौ ते॑ प॒शुरिति॒ निर्दि॑शे॒द्यं द्वि॒ष्यात्। यमे॒व द्वेष्टि॑। तम॑स्मै प॒शुं निर्दि॑शति। यदि॒ न द्वि॒ष्यात्। आ॒खुस्ते॑ प॒शुरिति॑ ब्रूयात्॥७२॥

न ग्रा॒म्यान्प॒शून् हि॒नस्ति॑। ना॒र॒ण्यान्। च॒तु॒ष्प॒थे जु॑होति। ए॒ष वा अ॑ग्नी॒नां पड्बी॑शो॒ नाम॑। अ॒ग्नि॒वत्ये॒व जु॑होति। म॒ध्य॒मेन॑ प॒र्णेन॑ जुहोति। स्रुग्घ्ये॑षा। अथो॒ खलु॑। अ॒न्त॒मेनै॒व होत॒व्यम्। अ॒न्तत ए॒व रु॒द्रं नि॒रव॑दयते॥७३॥

ए॒ष ते॑ रुद्र भा॒गः स॒ह स्वस्त्राऽम्बि॑क॒येत्या॑ह। श॒रद्वा अ॒स्याम्बि॑का॒ स्वसा॑। तया॒ वा ए॒ष हि॑नस्ति। यꣳ हि॒नस्ति॑। तयै॒वैनꣳ स॒ह श॑मयति। भे॒ष॒जङ्ग॒व इत्या॑ह। याव॑न्त ए॒व ग्रा॒म्याः प॒शव॑ः। तेभ्यो॑ भेष॒जं क॑रोति। अवा॑म्ब रु॒द्रम॑दिम॒हीत्या॑ह। आ॒मे॒वैतामा शा॑स्ते॥७४॥

त्र्य॑म्बकं यजामह॒ इत्या॑ह। मृ॒त्योर्मु॑क्षीय॒ माऽमृता॒दिति॒ वावैतदा॑ह। उत्कि॑रन्ति। भग॑स्य लीप्सन्ते। मूते॑कृ॒त्वाऽऽस॑जन्ति। यथा॒ जन॑ यते॑ऽव॒सं क॒रोति॑। ता॒दृगे॒व तत्। ए॒ष ते॑ रुद्र भा॒ग इत्या॑ह नि॒रव॑त्त्यै। अप्र॑तीक्ष॒मा य॑न्ति। अ॒पः परि॑षिञ्चति। रु॒द्रस्या॒न्तर्हि॑त्यै। प्र वा ए॒तेऽस्माल्लो॒काच्च्य॑वन्ते। ये त्र्य॑म्बकै॒श्चर॑न्ति। आ॒दि॒त्यं च॒रुं पुन॒रेत्य॒ निर्व॑पति। इ॒यं वा

अदि॑तिः।स्यामे॒व प्रति॑ तिष्ठन्ति॥७५॥

य॒न्ति॒ ब्रू॒या॒न्नि॒रव॑दयते शास्ते सिञ्चति॒ षड्वं॑॥५॥—[१०]

अनु॑मत्यै वैश्वदे॒वेन॒ ताः सृ॒ष्टास्त्रि॒वृत्प्र॒जाप॑तिः सवि॒तोत्त॑रस्यान्देवासु॒राः सौँऽग्निर्यत्पत्नी॑ वैश्वदे॒वेन॒ ता व॑रुणप्रघा॒सैर॒ग्नये॑ दे॒वेभ्य॑ः प्रतिपूरु॒षं दर्श॑॥१०॥

अनु॑मत्यै प्रथम॒जो व॒थ्सो ब॑हुरू॒पा हि प॒शव॒स्तस्मा॑त्पृथमा॒त्रं यद॒ग्नयेऽनी॑कवत उद्धा॒रं वा अ॒ग्नये॑ दे॒वेभ्य॑ः प्रतिपूरु॒षं पञ्च॑सप्ततिः॥७५॥

अनु॑मत्यै॒ प्रति॑ तिष्ठन्ति॥

हरि॑ः ॐ॥

॥इति श्रीकृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमाष्टके षष्ठः प्रपाठकः समाप्तः॥

generated on **December 7, 2025**

Downloaded from http://stotrasamhita.github.io | StotraSamhita | Credits